

PSIXOLOGIYA SOHASINING HOZIRGI DAVRDAGI AHAMIYATI

Allaberganova Shahnoza Xidirovna

Xiva tuman 17-son umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Vaisova Nafosat Rajabboyevna

Xiva tuman 31-son umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Anotatsiya: Psixologiya fanning hozirgi kundagi o'rni, insonlar hayotidagi ahamiyati, oldidagi muhim vazifalari.

Kalit so'zlar: Psixologiya, psixika, ong, bilish jarayonlari, harakter, temperament.

Ilm-fan rivojlanib borayotgan bir davrda psixologiya sohasiga bo'lgan talab va qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Sababi har bir yosh davri , bola tarbiyasi , to'g'ri kundalik turmush tarzini shakllantirishda bu sohaning o'rni beqiyos. Barcha psixik hodisalar voqelikning in'ikosi-aksidir. Faoliyat jarayonida odam olamni aks ettirar ekan, u olamdagi narsa va hodisalar, ularning xususiyatlari, ular o'rtasidagi munosabatlar haqida bilimga ega bo'lib boradi. Voqelikning inson tomonidan aks ettirilishi faol xarakterga egadir. Chunki u insonning atrof olamga ta'sir ko'rsatish va uni o'zgartirishga qaratilgan faoliyati davomida ro'y beradi. Insonning bilish jarayoni uning individual xususiyatlari, to'plangan bilim va tajribasi ta'siri ostida kechadi. Psixik faoliyat natijasida inson ongida ob'ektiv olamning sub'ektiv obrazi shakllanadi.

Psixika bu — yuksak taraqqiy etgan materiya, ya'ni miyaningxususiyati. Psixik hodisalar asosida, tashqi muhit ta'siri asosida yuz beruvchi miyaning reflektor faoliyati yotadi. Tashqi muhit ta'siri miyada o'zgarish, tormozlanish, nerv bog'lanishlarining hosil bo'lishi kabi asab jarayonlarini keltirib chiqaradi. Miyaning reflektor faoliyati organizmning tashqi ta'sirlarga nisbatan javob reaksiyasini ta'minlaydi. Teskari afferentatsiyaning mavjudligi hisobiga odam va hayvonlar o'z organizmining faoliyatini boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Insonning butun psixik faoliyati sababiy taqozolangan. U tashqi va ichki muhit ta'sirlari bilan hosil qilinadi. Insonning fikrlari va hissiyotlari, harakatlari va xulq-atvori uning hayot tarzi, yashash va tarbiyalanish muhiti xususiyatlari bilan belgilanadi. Xatti-harakatlarni tushunish uchun ularning motivlarini bilish kerak. Ularning sabablarini bilish uchun inson qanday muhitda tarbiya topgani, uni qanday insonlar qurshab turganini, bu insonning ular bilan qanday munosabatda ekanini bilish talab qilinadi. Barcha psixik hodisalar taraqqiy etib boruvchi birliklar sifatida quriladi. Mazkur tamoyil inson va hayvonlar psixikasining filogenezdagi rivojlanishi uchun ham, inson psixikasining ontogenezdagi taraqqiyoti uchun ham o'rinlidir. Taraqqiyot bu - sifat o'zgarishi, yangilikning paydo boiishidir. Aynan taraqqiyot davomida

kuzatuvchanlik, yorqin xayol, chuqur fikrlash qobiliyati, murakkab va oliy insoniy hissiyotlar - vatanparvarlik, burch hissi, hamdardlik va boshqa insoniy fazilatlar, shaxs xususiyatlari tarkib topib boradi. Yangi xususiyatlar insonning amaliy faoliyati va boshqa insonlar bilan boigan munosabat va muloqoti natijasida shakllanadi.

Inson tafakkuri uning faoliyatida shakllanadi va namoyon boiadi. Inson narsa va hodisalarni, ularning xususiyatlarini va ular o'rtasidagi munosabatlarni bu narsa va hodisalarga ta'sir ko'rsatibgina bilishi mumkin. Insonning narsa va hodisalarga ta'siri esa faoliyat orqali amalga oshadi. Aynan faoliyat davomida inson boshqalarni va o'zini bilib boradi. Faoliyat xususiyatlari, uning amalga oshirish jarayoni shaxsning turli tomonlari rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Har bir psixik hodisa bir butun, yaxlit xolda ko'rib chiqilishi kerak. Inson psixologiyasi yaxlit voqelikdir. Shaxs xususiyatlari, bilimlari, hayotiy tajribasi psixik hodisalarga faqat o'ziga xoslik baxsh etadi. Temperament xususiyatlari ko'pgina psixik jarayonlarni o'ziga xos tarzda kechishiga sabab boiadi. Faoliyat davomida shakllanib shaxs xususiyatlari psixik jarayonlarning kechishiga ta'sir ko'rsatadi, insonning xulq-atvori va xarakterini belgilab beradi. Inson shaxsining barcha tomonlari bir-biri bilan bogliq. Faoliyat motivatsiyasi shaxs yo'nalishiga bogliq, diqqatning rivojlanishi xarakterda irodaviy sifatlarning shakllanishiga bogliq va hakazo.

Nazariy psixologiya bilimlari amaliy pedagogik faoliyat bilan boglanishi kerak. Pedagogika oliy o'quv yurtida o'qitiladigan psixologiya kursining asosini umumiy psixologiya, yosh va pedagogik psixologiya tashkil etadi. Umumiy psixologiyada umumiy psixologik qonuniyatlar, psixologiyaning nazariy tamoyillari, asosiy kategoriyalari metodlari o'rgatiladi. Yosh psixologiyasida psixikaning ontogenezdagi rivojlanish qonuniyatlari yoritilsa, pedagogik psixologiya ta'lim-tarbiya jarayonlarining psixologik jihatlarini ochib beradi. Pedagogika oliy o'quv yurtida yoki o'rta maxsus bilim yurtida psixologiyani o'rgatishning o'ziga xosligi shundaki, bu yerda psixologiyani o'rganishning o'zi maqsad emas. Bo'lajak o'qituvchi va ta'biyachilarga psixologiyani o'qitishning asosiy maqsadi psixologik bilimlarni pedagogik faoliyatda qo'llashga o'rgatishdan iboratdir. Pedagogika o'quv yurtlaridagi psixologiya kurslari yuqorida sanab o'tilgan tamoyillar asosida tuzilsa, ular talabalar psixologik bilimlarining hayot va kasbiy faoliyatdagi ahamiyatini tushunishlari, shaxs sifatida shakllanishlarida muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. Psixologiyani o'qitish samaradorligini oshirishning muhim sharti ta'limda ko'rgazmalilik tamoyiliga rioya qilishdir. Bu tamoyil o'qitish jarayonida ko'rish, eshitish, hid bilish, ta'm bilish, teri, muskul kabi sezgi a'zolarining bir ya'ni bilish ob'ekti ustida safarbar qilinishini talab etadi. Bilish jarayoni konkret narsa va hodisalarni sezish hamda idrok etishdan boshlanadi va umumlashtirish, mavxumlashtirish tomonga boradi. Sezgi va idrok voqelikni bilishning nisbatan sodda, bevosita jarayonlari bo'lib hisoblanadi.

Ko'rgazmalilik tamoyili o'qitishda mazkur jarayonlarning imkoniyatlaridan kengroq foydalanishni nazarda tutadi. Psixologik bilimlarni egallab, talabalar ko'pincha nazariy bilimlar bilan konkret psixik hodisalar haqida ko'rgazmali tasavvurlarni bir-biriga bog'lashda qiynaladilar. Ko'rgazmalilikning turli usullaridan foydalanib, psixologiya o'qituvchisi talabalarga egallanayotgan psixologik bilimlarni konkret ko'rgazmali mazmun bilan boyitishda, odamlar faoliyati, xatti-harakatlarida muayyan psixologik qonuniyatlarini ko'ra olishga o'rganishda yordam beradi.

Maktab jarayonida ham psixologiya sohasining bir qancha vazifalari turibdi. Maktablarda tashkil etilgan psixologik xizmat ko'rsatish ishlari maktab psixologlari tomonidan olib boriladi. Maktab psixologining vazifalari, huquq va majburiyatlar. Vazirlar Mahkamasining 577-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Maktab jarayonida maktab psixologining muhim vazifalari quyidagilardan iborat:

- O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish
- O'quvchilarni va ularni ota-onalarini psixologik jihatdan o'rganish uchun test va so'rovnomalar olish va yordamga va korreksiya muhtoj o'quvchilar va ota-onalarga tegishli tavsiya, maslahatlar berishi, treninglar tashkil qilishi
- Muommoli, tarbiyasi og'ir shuningdek tanglik holatidagi o'quvchilarni aniqlab vaqtida tegishli yordam berish me'yordan og'ish holatlarini oldini olish kabi bir qator vazifalari mavjud.

Shuningdek maktab psixologi barkamol avlod va yetuk shaxsni rivojlanib chiqishi uchun ota-ona va farzand, o'qituvchi va o'quvchi, o'qituvchi va pedagogik jamoa, ota-ona va maktab orasidagi psixologik muhitni yaxshilashdek samarali ishlarni amalga oshirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umumiy psixologiya. T.: O'qituvchi, 1992. – 512 s.
2. Nemov R.S. Psixologiya Kn. M.: Prosveshenie – 1994. – 576 s.
3. G'oziev E. Psixologiya. T.: O'qituvchi, 1994 – 300 b.
4. Klimov E.A. Osnovi psixologii. Ucheb. M.: YuNITI, 1997. – 295 s.
5. Godfrua J. Chto takoe psixologiya. T. M.: Mir. 1992 – 496 s.
6. Karimova V.M. "Ijtimoiy psixologiya asoslari" T. 2004y.
7. G'oziev E. "Shaxs psixologiyasi" T. 2004y.